

буде відбуватися збільшення кількості осіб такого типу під час вчинення шахрайства.

Результати дослідження названих типологічних ознак покликані сприяти вирішенню багатьох наукових і практичних завдань з метою розробки конкретних методик прогнозування індивідуальної протиправної поведінки людини, здійснення ефективного цілеспрямованого запобіжного впливу.

Література

1. Антонян Ю.М. Насилие. Человек. Общество [Текст]: монография / Ю.М. Антонян. - М.: ВНИИ МВД России, 2001. - 247 с.
2. Личность преступника [Текст] / [под ред Н.Н. Кондрашкова, В.Н. Кудрявцева, Н.С. Лейкина и др.]. - М.: Юрид. лит., 1971. - 356 с.
3. Криминология [Текст]: учебник для юрид. вузов / под общ. ред. А.И. Долговой. - М.: Норма-М, 1999. - 272 с.
4. Кудрявцев В.Н. Генезис преступления: опыт криминологического моделирования [Текст] / В.Н. Кудрявцев. - М.: ИНФРА-М, 1998. - 214 с.
5. Игошев К.Е. Проблема личностного подхода в

криминологии [Текст] / К.Е. Игошев // Теоретические проблемы учения о личности преступника: сб. науч. тр. - М., 1979. - С. 33-35.

6. Иншаков С.М. Криминология: схемы и комментарии [Текст] / С.М. Иншаков. - М.: Юриспруденция, 2001. - 208 с.

7. Закалюк А.П. Прогнозирование и предупреждение индивидуального преступного поведения [Текст] / А.П. Закалюк. - М.: Юрид. лит., 1986. - 192 с.

8. Закалюк А.П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика [Текст]: у 3 кн. / А.П. Закалюк. - К.: Ін Юре, 2007 - 2008. - Кн. 1: Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. - 2007. - 424 с.

9. Антонян Ю.М. Криминология [Текст]: избранные лекции / Ю.М. Антонян. - М.: Логос, 2004. - 448 с.

Афанасенко С.І.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
державно-правових дисциплін
ОДУВС

Надійшла до редакції: 21.03.2014

УДК 351.74:37.01

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ

Пасько О. М.

Автором викладені особливості професійної готовності працівників соціономічної сфери діяльності. У результаті чого автором побудована модель професійної готовності, яка складається з наступних видів: операціональна, економічна, правова, гносеологічна, психологічна та фізична, які, у свою чергу, складаються з певних підвидів. Відповідно до цієї моделі розглянуто компоненти професійної готовності, які детермінуються відповідними здібностями та якостями.

Ключові слова: готовність, компоненти, операціональна, економічна, правова, гносеологічна, психологічна та фізична готовність.

Автором изложены особенности профессиональной готовности работников социономической сферы деятельности. В результате чего автором построена модель профессиональной готовности, которая состоит из следующих видов: операциональная, экономическая, правовая, гносеологическая, психологическая и физическая, которые, в свою очередь, состоят из определенных подвидов. Согласно данной модели рассмотрены компоненты профессиональной готовности, которые детерминируются соответствующими способностями и качествами.

Ключевые слова: готовность, компоненты, операціональна, економіческая, правовая, гносеологическая, психологическая и физическая готовность.

The author of the features of professional readiness of employees sotsionomichnoy sphere of activity. As a result, the author of a model of professional readiness, which consists of the following types: operational, economic, legal, epistemological, psychological and physical, which in turn consist of some subspecies. According to this model are considered components of professional readiness, which is determined by the relevant skills and qualities.

Keywords: willingness, components, operational, economic, legal, epistemological, psychological and physical readiness.

Питання готовності працівників до діяльності є пріоритетним і центральним за сучасних умов державотворення. Нагальною є потреба у висококваліфікованих, конкурентоспроможних працівниках, які із сукупністю знань, вмінь і навичок здатні виконувати професійні функції на високому професійному рівні - професіоналізмі.

У цих умовах актуальним постає етап готовності особистості до професійної діяльності. Оскільки особа може бути теоретично й практично готова, а бажання, прагнення, сили волі, саморегуляції та ін. до виконання функціональних обов'язків у неї не буде, то не буде й досягнутий ефективний результат.

Проблематику професійної готовності працівників до діяльності займалися такі провідні науковці як: Г.О. Балл, С.А. Бондаренко, А.А. Деркач, Т.Г. Жаровцев, Е.Ф. Зеєр, А.Ф. Линенко, Р.І. Лучечко, О.М. Лукашевич, Л.С. Нерсесян, В.Н. Пушкин, Л.Г. Семушина, В.О. Слатьонін, Ю.Т. Русаков, В.І. Уруський, Є.А. Фарапонова, О.М. Цільмак, В.Т. Чичикін, С.Х. Яворський та ін.

Проаналізувавши літературні джерела у сфері розгляду компонентів професійної готовності, ми визначили, що науковцями не здійснено чіткої систематизації типів, видів, підвидів, компонентів готовності. Вони їх взаємопов'язують, не надаючи чіткої структури. Відповідно, і компоненти готовності також визначають неоднозначно та безсистемно.

Досліджуючи професійну готовність, ми з'ясували, що науковці такі категорії, як знання, вміння, здібності, якості, особливості, внутрішні установки, компоненти готовності визначають хаотично, не систематизовано та не структуровано. У зв'язку з цим не зрозуміло, що саме детермінує готовність. Тому ми вважаємо за доцільне чітко визначити, які компоненти визначають той чи інший різновид готовності й пропонуємо встановити структуру відповідно до моделі професійної готовності за певними типами, видами та підвидами, і кожен з них розглядати за провідними якостями, вміннями та здібностями, які

детермінують й зумовлюють певний різновид готовності.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше було розглянуто компоненти професійної готовності працівників соціономічної сфери діяльності відповідно до структурно-логічної моделі крізь здібності та якості.

Методологічне або загальнонаукове значення полягає в тому, що модель професійної готовності та її складову можна адаптувати до різних посад соціономічної сфери діяльності та використовувати при професійному відборі.

Ми визначили, що в науковій літературі професійна готовність визначається як вид, який складається зі складових і компонентів, при цьому останні два елементи мають рівнозначне значення. Для того, щоб визначитись із вірністю цієї систематизації, слід розтлумачити категорії “вид”, “компонент” і “складова”.

Звернувшись до різногалузевих тлумачних словників, визначаємо, що вид - це:

підрозділ, що об’єднує ряд предметів, явищ за спільними ознаками й входить до складу загальнішого вищого розділу - роду;

різновид в ряді предметів, явищ та ін. [1];

різновид; підрозділ [2];

поняття, яке означає ряд предметів, явищ з однаковими ознаками й що входить у більш загальне поняття роду [3];

підрозділ у систематичі, що входить до складу вищого розділу - роду [4];

класифікаційна одиниця в систематичі, об’єднуюча різні предмети, явища тощо з однаковими ознаками, що входить до складу більш загального розряду (роду) [5].

Отже, під видом розуміється певна частина елементів з однаковими ознаками та характеристиками, які відносяться до певної структурної одиниці.

Компонент у тлумачних словниках визначається як:

різновид, складова частина чогось [1, 2, 5];

складова частина, елемент системи [4].

Складова:

яка входить як частина у склад чого-небудь [5];

частина, елемент і та ін., що входить як частина до складу чого-небудь [1];

те, що утворює що-небудь, входить до складу чого-небудь [3].

Отже, дійсно, понятійно-категоріальне визначення термінів “компонент” і “складова” мають майже однакове розуміння й переплітаються між собою.

Дослідивши тлумачення категорій готовності, ми вважаємо, що розуміння професійної готовності як вид загальної готовності, не в повному обсязі визначає його характеристики (враховуючи тлумачення терміну “вид”), і вважаємо, що її слід розширити та встановити як тип. Оскільки слово тип визначається відповідно до тлумачних словників як:

зразок, модель, форма, яким відповідає певна група предметів, понять [2];

форма, вид будь-чого, що має суттєві якісні властивості, якості; зразок, модель [4];

зразок, модель для групи предметів; форма чого-небудь; вид, рід, різновидність чого-небудь [1];

зразок, модель, форма, яким відповідає певна група предметів, понять, явищ; марка [3].

Із розуміння поняття “тип” видно, що воно пов’язане з побудовою певної моделі чи форми, якій повинні відповідати певні види.

Відповідно, ми пропонуємо в статті надалі визначати професійну готовність як тип і не погоджуємось із науков-

цями, які визначають її складові та компоненти, оскільки вважаємо, що це є різновидами. Тобто готовність визначається наступним ланцюжком: тип - вид - підвид. Такою систематизацією ми розширюємо дослідження категорії готовності на всіх рівнях її структурних елементів.

У статті ми розглядаємо професійну готовність осіб саме соціономічної сфери діяльності. Соціономічні професії належать до типу професій “людина-людина” (за Є.О. Клімовим) і передбачають роботу з людьми та постійне спілкування в ході професійної діяльності. Ми вирішили розглянути цей аспект професій, оскільки вважаємо його найбільш широким і всеохоплюючим типом професій, що має суттєве значення.

Тип професійної готовності соціономічної сфери діяльності характеризується специфікою професійних завдань, здібностей, умінь і навичок, а також професійно важливих якостей, пов’язаних із постійним спілкуванням і оточенням соціуму. Кожна з професій має свої індивідуальні особливості й специфічні вимоги, але ми визначимо й узагальнимо найбільш уніфіковані та обов’язкові, що підходять до всіх професій цієї сфери діяльності.

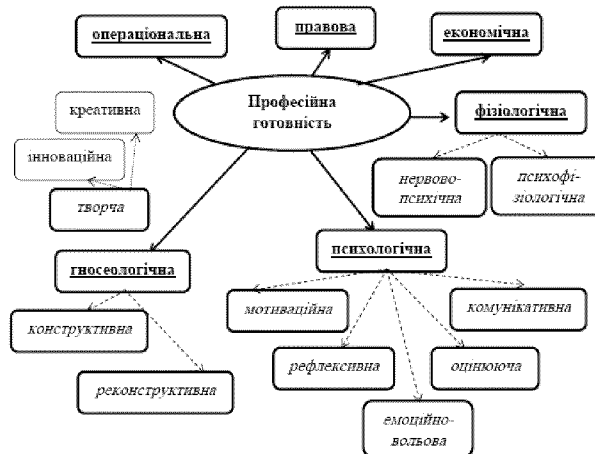

Рис. 1. Модель професійної готовності працівників соціономічної сфери діяльності

Тип професійної готовності, на нашу думку, складається з наступних видів: операціональна, економічна, правова, гносеологічна, психологічна та фізична. У свою чергу, гносеологічна складається з підвидів: конструктивна, реконструктивна й творча (складається з креативної та інноваційної готовності); психологічна - емоційно-вольовий (включає в себе регулятивну готовність), мотиваційний, комунікативний, рефлексивний, оцінюючий підвид (див. рис. 1).

На нашу думку, професійна готовність - це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до ефективного виконання покладених на нього службових функцій і завдань.

Розглянемо складові кожного з елементів моделі професійної готовності.

Операціональна готовність.

Здібності: виконувати професійні завдання відповідно до посадових інструкцій; дотримуватись професійних обов’язків; обирати необхідні й вірні рішення для поставлених завдань.

Якості: сумлінність; цілеспрямованість; працелюбність; надійність; добросовісність; відповідальність.

Отже, операціональна готовність визначається ставленням особистості до професійних обов’язків і має певні

провідні якості й здібності, що детермінують особистість до певного виду готовності.

Правова готовність.

Здібності до: дотримання Конституції України та норм чинного законодавства; високого рівня правосвідомості й правової культури; законслухняної та правомірної поведінки; виконання внутрішніх, локальних і спеціальних правових актів, які забезпечують функціональні обов'язки відповідно до типу професії.

Якості: правосвідомість; чесність; добродіяльність; гуманність; дисциплінованість; справедливість.

Отже, правова готовність має домінуюче значення в структурно-логічній моделі професійної готовності, оскільки визначає базову поведінку, якій повинні відповідати всі.

Гносеологічна готовність.

У свою чергу, ця готовність складається з підвидів - творча, конструктивна та реконструктивна. Ці підвиди характеризуються наступними провідними здібностями та якостями.

Творча готовність

Здібності: абстрактно й глобально мислити, виходячи за межі встановлених стереотипів; використовувати новітні технології; застосовувати різні прийоми поведінки в різних типових ситуаціях; приймати й створювати принципово нові ідеї, які відрізняються від традиційних або прийнятих схем мислення; приймати нетривіальне й доцільне рішення при вирішенні проблеми та ін.

Якості: креативність; гнучкість; ініціативність; кмітливість; оригінальність (нестандартність); самостійність.

Отже, творча готовність забезпечує спроможність працівника мислити за межами встановлених стереотипів і визначати новітні шляхи, прийоми та способи вирішення професійних завдань.

Конструктивна готовність.

Здібності до: короткого, але чіткого висловлення думки; ефективних і логічних дій; розумового сприйняття й переробки зовнішньої інформації; широкого кругозору та осмислення ситуації й прийняття вірного рішення; високого рівня операцій мислення (аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизації, класифікації, систематизації); послідовного рішення мисленневих завдань; визначення методів вирішення проблеми.

Якості: прогностичність; проникливість; кмітливість; дедуктивне мислення; послідовність; логічність.

Реконструктивна готовність.

Здібності: діяти всупереч шаблонам; визначати із загального єдине; із великої кількості способів знаходити один вірний.

Якості: схильність до обмірковування; розсудливість; допитливість; варіативність; уважність; спостережливість.

Отже, реконструктивна готовність забезпечує здатність особистості виконувати професійні обов'язки в різних послідовностях.

Психологічна готовність.

Вона складається із наступних підвидів: комунікативна, рефлексивна, оцінна, мотиваційна, емоційно-вольова.

Комунікативна готовність.

Оскільки працівник протягом робочого часу знаходиться серед соціуму, то він повинен мати наступні здібності: налагоджувати міжособистісний контакт; слухати та чути людину; до постійного спілкування; уникати об-

говорення суперечливих питань; обирати й здійснювати адекватні способи спілкування; контролювати процес бесіди; шанобливо відноситись до співрозмовника; управляти людьми та організовувати інших; до легкості в знайомствах і спілкуванні з новими людьми; зрозуміло виражати свою думку та швидко розуміти інших; використовувати психологічні аспекти вербального й невербального спілкування; долати психологічні бар'єри в спілкуванні; визначати відношення співрозмовника до себе на основі жестів, міміки, пози та ін.; засвоювати особливості психічних пізнавальних процесів (про психологічні особливості пам'яті, мислення, уваги, уяви, сприйняття, відчуття тощо); використовувати знання про типи темпераменту, видів акцентуацій; визначати тип темпераменту співрозмовника й відповідно до цього установлювати психологічний контакт; визначати стан і настрої людини й відповідно до цього будувати власну лінію поведінки; зрозуміло та чітко говорити й виступати на публіці.

Якості: товариськість; контактність; доступність; дипломатичність; тактовність; доброзичливість.

Комунікативна готовність працівника соціономічної сфери діяльності є найважливішою, оскільки особа знаходиться в постійному комунікативному потоці й повинна бути оснащена усіма прийомами та методами спілкування.

Емоційно-вольова готовність.

Здібності до: утримання позитивних або негативних емоцій; швидкого гальмування вольовими зусиллями (послаблення, уповільнювання) дій, почуттів і думок, які заважають здійсненню прийнятого рішення); активного домагання виконати свідомо поставлену мету, переборюючи зовнішні й внутрішні перешкоди; вольових зусиль швидко піднімати активність до необхідного рівня; підтримування шляхом допоміжного вольового зусилля інтенсивності роботи на заданому рівні за умов виникнення внутрішніх перешкод (наприклад, при втомі); своєчасного прийняття обґрунтованих, стійких рішень і переходу без вагань до їх впровадження; доведення до кінця прийнятого рішення, досягнення поставленої мети, переборювання перешкоди на шляху до неї; підпорядкування поведінки стійкій життєвій меті, готовності та рішучості віддати всі сили й зміння для планомірного, неухильного її досягнення; збереження ясності думки, володіння емоціями в складній ситуації, здатності керувати своїми діями в стані стресу; застосування характерологічних особливостей емоцій і почуттів: їх класифікації, розлади; навмисної концентрації уваги на процесі діяльності, що забезпечує ефективність сприймання, запам'ятовування, мислення, швидкість реагування на сигнали, якісний контроль за діями тощо.

Якості: витримка; рішучість; наполегливість; самовладання; сміливість.

Отже, емоційно-вольова готовність особистості забезпечує впевненість у своїх діях, самоконтроль, що є важливим для працівника при виконанні професійних обов'язків і забезпечує не тільки дію, а й бездіяльність (можливість тримати емоції, почуття, агресію та ін.).

Мотиваційна готовність.

Здібності: прагнення на високому професійному рівні виконувати функціональні обов'язки; бажання постійного спілкування; бути соціально корисним; відчуття задоволення від роботи; прагнення працівника до самопізнання, самовдосконалення; бажання досягти успіху й показати себе в професії з кращого боку.

Якості: бажання боротися зі злом; прагнення до: до верховенства права, захисту прав і свобод громадян, соціальної справедливості, покращення престижу міліцейських професій, просування по службі, професійної самореалізації; потреба в досягненні успіху, в особистісно-професійних досягненнях; професійна установка на правомірну діяльність і досягнення результату.

Отже, ми визначили мотиваційну готовність і вважаємо її важливою в професійній готовності, оскільки саме від мотивації залежить спрямованість особистості на професію, відношення до функціональних обов'язків і прагнення долати всі перешкоди для досягнення позитивного результату. Особа може бути готовою до виконання роботи, але якщо відсутня мотивація - то належного рівня якості не буде.

Рефлексивна готовність.

Рефлексивна готовність має певні провідні здібності та якості.

Здібності до: звернення уваги суб'єкта на самого себе й на свою свідомість; аналізу вже виконаної діяльності й подій, що мали або матимуть місце; планування, вибору найбільш ефективних способів здійснення роботи, а також прогнозування можливих її результатів.

Якості: рефлексивність; емпатійність; толерантність; самосвідомість; самоаналіз.

Рефлексивна готовність особистості спрямована на осмислення своїх дій, що сприяє розсудливому й пильному виконанні функціональних обов'язків.

Оцінна готовність.

Здібності: діагностувати стан людей; оцінювати наслідки рішень, що приймаються; самооцінка своєї професійної підготовленості і її відповідності оптимальним професійним зразкам.

Якості: самовдосконалення; самокритичність; об'єктивність; неупередженість; обґрунтованість; достовірність.

Отже, оцінна готовність є важливим компонентом розвитку й формування висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника. Особливу увагу заслуговує об'єктивна самооцінка, яка сприятиме усуненню певних недоліків при виконанні функціональних обов'язків і підвищенню рівня професійної готовності.

Фізіологічна готовність складається із двох підвидів - нервово-психічна та психофізіологічна готовність, які у свою чергу мають компоненти, провідними із яких є здібності та якості.

Психофізіологічна готовність

Здібності до: тривалого витримування фізичного напруження й навантаження; ефективного виконання професійних обов'язків при наявності фізичної втоми; праці в несприятливих статичних, кінестетичних, температурних умовах; тривалого утримання органічних потреб (спрага, нудота, голод тощо); швидкого відновлення працездатності.

Якості: енергійність; активність; спритність; працездатність; витривалість; терплячість.

Отже, психофізіологічна готовність є обов'язковим видом фізіологічної готовності, враховуючи специфіку діяльності працівників соціономічної сфери діяльності, вони повинні бути спроможними витримувати фізичне напруження.

Нервово-психічна готовність.

Здібності до: тривалій праці в несприятливій емоційній атмосфері; психічної урівноваженості; психічної стриманості.

Якості: самоконтроль; врівноваженість; психічна сталість; саморегулятивність; емоційна стабільність; спокійність.

Нервово-психічна готовність має важливе значення саме для працівника соціономічної сфери діяльності, оскільки він знаходиться в постійному оточенні людей при виконанні функціональних обов'язків.

Економічна готовність.

Здібності до: раціонального використання власних ресурсів; використання економічних стратегій при виконанні функціональних обов'язків; використання короткого часового періоду при виконанні професійних завдань; праці в умовах дефіциту часу та інформації; використання принципів професійного розвитку; пошуку шляхів підвищення ефективності своєї праці.

Якості: організованість; раціоналізація; обачливість; ощадливість; підприємливість; економічність.

Отже, економічна готовність сприяє максимальній продуктивності особистості при виконанні професійних обов'язків шляхом раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів.

Отже, кожен з науковців компоненти готовності виокремлює як сукупність знань, вмій і навичок, ми також підтримуємо це положення, але й вважаємо також доцільним додати до цього переліку ще й професійно важливі якості та індивідуально психологічні якості та здібності, які їх детермінують.

У статті дослідження вперше було розглянуто компоненти професійної готовності працівників соціономічної сфери діяльності відповідно до структурно-логічної моделі. У результаті чого чітко були визначені провідні здібності та якості, які їх складають, відповідно до кожного виду та підвиду готовності.

Удосконалено розуміння складових, компонентів, видів і підвидів готовності та запропоновано визначати складові готовності крізь провідні знання, вміння, навички, здібності та якості.

Набула подальшого розвитку необхідність вивчення на науковому рівні певних видів і підвидів готовності (правова, конструктивна, реконструктивна та нервово-психічна), які є необхідними для працівників професій "людина-людина".

Література

1. Толковый словарь иноязычных слов [сост. Л.П. Крысин]. - М.: Эксмо, 2008. - 944 с.
2. Большой толковый словарь русского языка. [гл. ред. С.А. Кузнецов]. - СПб., Первое издание: Норинт, 1998. - 1536 с.
3. Философский энциклопедический словарь [гл. ред. Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов]. - М.: Сов. Энциклопедия, 1983. - 840 с.
4. Ефремова Т.Ф. Новый толково-словообразовательный словарь русского языка [сост. Т.Ф. Ефремова]. - М.: Дрофа, 2000. - 1233 с.
5. Википедия: [свободная энциклопедия]. Функция. - [Электронный ресурс]: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>. - Название с титул. экрана.

Пасько О.М.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
ОДУВС*

Надійшла до редакції: 16.03.2014